Alexandru CRIŞAN
Bucureşti

LIMBA ŞI LITERATURA ROMÂNĂ ÎN ÎNVĂŢĂMÎNTUL ROMÂNESC

0. *Preliminarii.* Aproape pretutindeni în lume autoritățile administrative şi cele ştiinţifice sînt unanime în a afirma rolul prioritar al studierii limbii materne şi a literaturii naţionale în cadrul sistemului de învăţămînt. În numeroase cazuri, acest ideal educaţional — de o importanţă pe care nimeni nu o poate contesta — are şi şansa de a fi transpus în realitate. Într-o asemenea situaţie, are loc , de regulă, o efervescenţă cu totul specială în ceea ce priveşte nu numai cercetarea ştiinţifică, dar şi elaborarea celor mai adecvate modele curriculare în domeniu. În alte cazuri, în schimb, trecerea de la afirmaţiile mai mult sau mai puţin generale, mai mult sau mai puţin conjuncturale la fapte se dovedeşte a fi mult mai anevoioasă; iar cauzele sînt, desigur, dintre cele mai diverse.

Pentru a evita o astfel de situaţie este necesar ca problematica regîndirii studiului limbii şi literaturii române în şcoală să fie racordată — mai mult decît pînă în prezent — la *dimensiunile* şi *coordonatele* realităţilor care definesc *mutaţiile actuale*, dar mai ales cele de perspectivă ale învăţămîntului nostru. În acest sens, pornind de la prezentarea succintă a stadiului actual al problemei, raportul de faţă îşi propune să aducă în discuţie — fără pretenţia de a le şi epuiza — o serie de repere menite să contureze restructurarea concepţiei privind studiul limbii şi literaturii române în învăţămîntul românesc.

1. *Stadiul actual al problemei.* Diagnoza "stării prezente" a domeniului care ne interesează — operaţie nicidecum simplă — trebuie să pornească, pe de o parte, *de la analiza documentelor şcolare* în uz (programa şi manualul), iar pe de altă parte, de la examinarea zonei — mult mai sensibile — a *performanţelor şcolare concrete.* Din considerente de economie a expunerii, ne vom limita, în acest cadru, doar la primul dintre aspectele menţionate.

Astfel, după cum se ştie, *programele* şi *manualele* şcolare au fost supuse după 1989 unei relative "reconsiderări" (cf. Crişan, 1993 b). Din păcate, în absenţa unei concepţii şi a unei strategii unitare, acest proces a comportat operaţii, de regulă, puţin coordonate, cu rezultate diferite de la caz la caz. Astfel, în ceea ce priveşte *programele şcolare*, în timp ce învăţămîntul primar şi cel liceal s-au remarcat prin unele mutaţii (adoptarea, cel puţin în intenţie, a "paradigmei comunicării" în clasele I — IV, respectiv a unor utile "repoziţionări" cronologice în clasele IX — XII), ciclul gimnazial nu a depăşit faza unor "cosmetizări" nerelevante.

În privinţa *manualelor*, situaţia este oarecum diferită: deşi au fost eliminate textele şi.., imaginile "orientate" politic, manualele de învăţămînt primar şi gimnazial au rămas, în esenţă aceleaşi; mutaţii s-au produs la nivelul liceului, în cazul căruia, în afara "repoziţionărilor" la care ne-am referit mai sus, asistăm şi la un început de "revizuire", de această dată mai adînc, în special în ceea ce priveşte "tratarea didactică a materiei" (a se vedea clasa

BDD-A27141 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:31 UTC)

a X-a, precum și noul manual pentru clasa a XII-a).

În ciuda acestor elemente de noutate, demersurile menționate au atins prea puțin esența problemei, de vreme ce "ecuația" didactică și disfuncțiile proprii disciplinei au rămas fundamental aceleași. Într-adevăr, asistăm — ca și înainte de 1989 — la (a) *absența unor principii unitare și clare,* precum și a unei opțiuni conceptuale coerente, în măsură să orienteze întregul proces de învățare a limbii române pe parcursul școlarității; (b) *lipsă de claritate și incoerența* — la nivelul sistemului — a finalităților și obiectivelor generale ale studierii limbii materne în școală; (c) *lipsa de unitate și caracterul compozit al paradigmei didactice* utilizate în cele trei cicluri (într-adevăr, aceasta este preponderent *funcțională* în învățământul primar, *informativă* în cel gimnazial și excesiv *descriptivă* în învățământul liceal); (d) *lipsa oricărei diferențieri și alternative* la nivelul propriu-zis al procesului învățării (în condițiile unor programe exagerat prescriptive și ale unor manuale unice, relativ puțin motivante).

Aspectele relevate mai sus — alături de altele, asupra cărora nu vom putea insista în acest cadru — demonstrează, dacă mai era nevoie, că o nouă abordare a studiului limbii și literaturii române în școala noastră este mai necesară ca oricînd.

2. *Repere pentru o nouă concepție.* Structurarea și implementarea unei concepții, deci a unei *paradigme disciplinare* noi, trebuie să aibă, de regulă, ca punct de plecare, trei repere fundamentale: analiza "internă" a stadiului atins de domeniul în discuție; raportarea acestuia nu numai la tendințele cele mai semnificative în aria proiectării și a didacticii limbilor materne, ci și la tradiția autohtonă demnă de r econsiderat la un moment dat (Hangiu, 1990) și, în sfîrșit, plasarea întregului proces de schimbare în perspectiva noilor finalități ale învățămîntului din țara noastră.

Alături de reperele menționate mai sus (pentru a căror analiză ne permitem să trimitem la Crișan, 1993 b), premisa de la care s-a pornit în elaborarea alternativei pe care o vom prezenta succint în varianta in extenso a raportului este aceea că o paradigmă didactică realmente nouă trebuie să propună *un model conceptual și aplicativ inedit de proiectare, validare, organizare, conducere și evaluare a situațiilor de învățare,* înțelese — evident — într-o viziune sistemică și esențialmente dinamică (Crișan, 1993 a).

Din cele arătate mai sus, se poate aprecia că afirmarea în sistemul de învățămînt a unei noi concepții de studiere a limbii și literaturii române comportă — în esență — două faze: una de *elaborare și testare,* iar cealaltă, de *implementare și generalizare.* Scopul final al întregului demers ar fi introducerea progresivă în sistem a unui nou model didactic, acoperind, în esență, trei niveluri.

A. Primul dintre ele — zona *"finalităților și a obiectivelor învățării"* — ar urma să consemneze, într-un corpus unitar și coerent, scopurile pe care și le propune disciplina de-a lungul întregii școlarități, evident, cu necesarele nuanțări de la un ciclu la altul, de la o clasă la alta; acest nivel ar avea un *rol reglator,* asigurînd, printre altele, unitatea conceptuală și cea acțională a procesului de studiere a limbii și literaturii române, în integralitatea sa.

B. O altă zonă — cea a "*standardelor de atins*" — ar consemna, pe baza unor criterii riguroase, performanțele minimale, intermediare și maximale la care ar urma să ajungă elevul / tînărul la capătul diverselor etape ale parcursului școlar; reunite într-un sistem coerent de criterii și itemi, standardele ar permite — pentru prima dată în învățămîntul nostru — evaluarea realmente obiectivă, deci

BDD-A27141 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:31 UTC)

profesionalizată a rezultatelor învățării; alături de corpusul de finalități și obiective, standardele ar putea constitui un al doilea *sistem de reglaj*, în măsură să asigure unitatea întregului demers de învățare a limbii materne.

C. Între cele două zone *reglatoare*, s-ar situa o *componentă deschisă* și flexibilă, acoperind domeniul "*conținuturilor învățării*". După cum se știe, pînă în prezent, conținuturile erau *uniforme* (aceleași pentru o aceeași vîrstă de școlaritate) și, în egală măsură, "*directive*" (obligatorii pentru toți elevii, mai ales datorită utilizării unor manuale unice). Este evident că, în aceste condiții, învățămîntul nu era capabil să răspundă, în mod corespunzător, diversității de interese, opțiuni și capacități ale elevilor; ca să nu mai vorbim despre faptul că uniformizarea în discuție neutraliza cu totul zona "afectivității" și a "motivației" atît de semnificative pentru învățare.

Tocmai de aceea, noua concepție optează pentru așa-numitele "conținuturi-cadru", avînd un caracter *strict orientativ*. Astfel, în locul listelor "imperative" de conținuturi (care, de cele mai multe ori, reproduceau întocmai "tabla de materii" a manualelor), noile programe ar trebui să ofere doar tipurile, clasele și categoriile de conținuturi în măsură să determine atingerea obiectivelor unitare elaborate pe plan național. În aceste condiții, le-ar reveni exclusiv autorilor viitoarelor *manuale alternative* rolul de a oferi soluția optimă de *organizare* și *prelucrare didactică* originală — *diversificată* a unităților de conținut. Ar reapărea, astfel, în sfîrșit, "manualele de autor", purtătoare — fiecare, în parte — ale unor "opțiuni didactice" personalizate, eliberate de presiunea venită de la "centru".

O asemenea *deschidere* — și "des-centralizare" — a conținuturilor ar marca, în mod simultan, întoarcerea, pe de o parte, la tradiția interbelică a unor *programe-cadru*, nu numai flexibile, dar și "aerisite" (cf. Hangiu, 1990), iar, pe de altă parte, integrarea noastră în contextul unora dintre cele mai actuale procese de reformă pedagogică din lumea contemporană.

3. *Perspective*. Pornind de la "provocarea" (în sensul bun al cuvîntului) pe care o reprezintă un astfel de model al înnoirii, varianta *in extenso* a raportului de față va aprofunda, rînd pe rînd, principalele componente ale concepției avansate. Vor fi avute, astfel, în vedere: "*noile finalități și obiective generale ale învățării limbii materne*" (cf. și Crișan et al., 1993/1994), *principiile restructurării studiului limbii române, obiectivele specifice și conținuturile învățării* (cf. și Crișan, Cincu, 1993).

BIBLIOGRAFIE:

Crișan, Al., 1993 a. **Curriculum Development in Romania**, în J. C. van Bruggen (ed.), **Case studies: Strategies for and Organization of Curriculum Development in some European Countries**, Enschede, CIDREE, p. 155 — 172.

Crișan, Al., 1993 b. **Preliminarii la o nouă programă de limba română: Nevoia de schimbare**, în **"Tribuna învățămîntului"**, nr. 18, p. 6.

Crișan, Al., Cincu, G., 1993. **O nouă perspectivă în elaborarea programei de limba română**, în **"Revista de pedagogie"**, nr. 1 — 2, p. 53 — 63.

Crișan, Al., Cerkez, M., Cincu, G., Costea, O., Mihailovici, A., Mihăilescu, C., 1993/1994, **Limba română în gimnaziu: obiective și conținuturi** (I — III), în **"Limbă și literatură"**, vol. I — I I, 1993, p. 1931 — 134, vol. III — IV, 1993, p. 123 — 129, vol. I, 1994, p. 84 — 103.

Hangiu, I., 1990. **Principiu și sistem în elaborarea noilor programe și manuale școlare de limbă și literatură română** (I — II), în **"Limbă și literatură"**, vol. II, p. 227 — 233, vol. III — IV, p. 351 — 356.

BDD-A27141 © 1994 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 17:00:31 UTC)